

О. В. Сачко

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

О. В. Хорошун

кандидат юридичних наук,
директор
Дніпровського інституту Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Стаття присвячена дослідженню міжнародних стандартів і норм у сфері протидії корупції, а також аналізу зарубіжного досвіду забезпечення ефективності розслідування корупційних злочинів. Розглядаються ключові міжнародні документи, такі як Кримінальна та Цивільна конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, Конвенція ООН проти корупції (UNCAC) та інші акти, які формують сучасну антикорупційну архітектуру.

У статті підкреслюється роль міжнародних стандартів у формуванні спільного розуміння поняття корупції, встановленні єдиних критеріїв криміналізації корупційних діянь, а також у забезпеченні прозорості та підзвітності діяльності державних органів. Особливу увагу приділено механізмам захисту прав осіб, постраждалих від корупції, та викривачів, які сприяють виявленню корупційних дій.

Аналіз досвіду зарубіжних країн дозволяє виокремити основні підходи до боротьби з корупцією, зокрема створення незалежних антикорупційних органів, впровадження механізмів міжнародної співпраці в розслідуванні злочинів, екстрадиції осіб, підозрюваних у корупції, та конфіскації незаконно набутого майна. У статті робиться акцент на необхідності врахування нових форм корупційної поведінки та розробки інноваційних підходів до їх протидії, що відповідають сучасним викликам і глобальним тенденціям.

Основними висновками дослідження є важливість адаптації міжнародних стандартів до національного законодавства, забезпечення міждержавної координації та розробки комплексної антикорупційної політики, спрямованої на підвищення ефективності боротьби з корупцією. Досліджено, що міжнародні норми протидії корупції є не лише основою для координації між державами, але й важливим інструментом уніфікації підходів до боротьби з корупцією, сприяючи гармонізації законодавства, запровадженню прозорості та забезпеченню справедливості у глобальному вимірі.

Ключові слова: корупція, міжнародні стандарти, криміналізація, міжнародне співробітництво, кримінальні правопорушення.

Постановка проблеми. Корупція є однією з найбільших загроз для демократичних інститутів та економічної стабільності держав. Її розповсюдженість у різних сферах суспільного життя порушує принципи верховенства права та правосуддя, сприяючи розвитку економічної нерівності, зниженню ефективності органів державної влади, а також зростанню недовіри громадян до державних інститутів. Розсліду-

вання корупційних кримінальних правопорушень є надзвичайно складним і багатограним процесом, що потребує спеціалізованих знань, ефективних інструментів та механізмів, здатних забезпечити успішне притягнення винних до відповідальності. Однак, недостатність національних механізмів та стандартів для проведення таких розслідувань призводить до затримок у правозастосуванні, а в деяких випадках – до

неефективності самого процесу. У зв'язку з цим важливо вивчити міжнародні стандарти та досвід зарубіжних країн у цій сфері з метою вдосконалення національних механізмів протидії корупції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому та практичному середовищі активно досліджуються питання боротьби з корупцією, зокрема ефективності розслідування корупційних злочинів. [1-10]. У цьому контексті значну увагу приділено міжнародним стандартам і досвіду зарубіжних країн. Зокрема, у роботах таких авторів, як Н.С. Юзікова, Т.В. Корнякова, А.А. Приходько, О.В. Задорожній та інші вивчаються моделі боротьби з корупцією, застосування спеціалізованих агентств та інститутів для розслідування корупційних злочинів у країнах Європейського Союзу та США. Дослідження показують, що впровадження комплексних заходів, таких як розширене використання фінансових розслідувань, встановлення чітких норм взаємодії між органами правопорядку та органами прокуратури, а також участь міжнародних організацій, є ключовими елементами успіху. Зокрема, на міжнародному рівні активно використовуються стандарти Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Ради Європи, що сприяють формуванню ефективних стратегій протидії корупції. Водночас, у наукових публікаціях відзначається, що окремі аспекти національних правових систем, зокрема рівень незалежності суддів, стан інститутів правоохоронних органів та інші фактори, можуть суттєво впливати на ефективність розслідування корупційних правопорушень. Дослідження практики країн, які займають лідируючі позиції у боротьбі з корупцією (наприклад, Швеція, Німеччина, Сінгапур), дозволяють виділити основні принципи та стратегії, які могли б бути застосовані у країнах з високим рівнем корупції.

Метою статті є аналіз міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду в забезпеченні ефективності розслідування корупційних кримінальних правопорушень, а також визначення можливостей адаптації цих стандартів до національних правових систем з урахуванням специфіки національної правової та інституційної структури. Це дослідження має на меті оцінити ефективність використання сучасних механізмів боротьби з корупцією, вивчити практики міжнародних організацій та іноземних країн у цій галузі, а також розробити рекомендації щодо удосконалення правових та організаційних аспектів розслідування корупційних злочинів.

Виклад основного матеріалу. Корупція є однією з найбільш значущих загроз для економічної стабільності, демократичного розвитку та дотримання верховенства права. Вона ускладнює роботу державних інституцій, підриває довіру до органів влади та обмежує соціально-економічні можливості громадян [1]. Зважаючи на це, міжнародні організації та національні уряди розробляють стандарти і запроваджують ефективні механізми боротьби з цим явищем. У цій статті буде проаналізовано ключові міжнародні стандарти та досвід зарубіжних країн у забезпеченні ефективності розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

Міжнародна спільнота створила низку нормативних документів, які визначають принципи та механізми запобігання і розслідування корупційних злочинів:

1. Конвенція ООН проти корупції (UNCAC) [3]. Цей універсальний документ встановлює основні положення щодо запобігання корупції, розслідування та переслідування корупційних злочинів. UNCAC вимагає від держав-учасниць створення незалежних органів для ефективного розслідування та забезпечення відповідальності осіб, залучених до корупційних правопорушень.

2. Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією. Документ передбачає посилення співпраці між державами-членами та підвищення прозорості в діяльності державних установ. Однією з важливих норм є захист викривачів корупції, що сприяє відкритості та створює умови для якісного розслідування злочинів.

3. Ініціатива Групи держав проти корупції (GRECO). Цей механізм Ради Європи спрямований на моніторинг виконання антикорупційних стандартів, обмін ефективними практиками та вдосконалення національних підходів до боротьби з корупцією.

Для забезпечення ефективності розслідування корупційних злочинів різні країни застосовують унікальні підходи:

1. Гонконг. Незалежна комісія проти корупції (ICAC), заснована в 1974 році, має автономний статус, що дозволяє їй проводити розслідування без зовнішнього втручання. Завдяки незалежності та прозорості ICAC значно знизила рівень корупції в державному та приватному секторах.

2. Сінгапур. Бюро розслідування корупції (СРІВ) має широкі повноваження для виявлення, запобігання та переслідування корупційних правопорушень. СРІВ забезпечує автономність розслідувань, активно інформує

громадськість і навчає державних службовців, що дозволяє досягати високих показників у боротьбі з корупцією.

3. Франція. Спеціалізований фінансовий прокурорський офіс (PNF) спеціалізується на розслідуванні складних фінансових злочинів, включаючи корупцію. У співпраці з фінансовими експертами PNF досягає високої ефективності у виявленні та притягненні до відповідальності осіб, причетних до таких правопорушень.

4. США. Федеральне бюро розслідувань (FBI), Департамент юстиції та інші органи застосовують закон про корупцію у зовнішньоекономічній діяльності (FCPA), що встановлює жорсткі санкції за корупційні практики за кордоном. Міжвідомча співпраця та використання сучасних технологій є основою ефективної роботи.

На основі міжнародних стандартів і досвіду зарубіжних країн можна виділити такі ключові елементи [2]:

1. Незалежність антикорупційних органів. Автономія забезпечує прозорість процесів і знижує ризик політичного тиску.

2. Міжнародна співпраця. Координація між країнами дозволяє ефективніше боротися з транснаціональними корупційними схемами.

3. Професійна підготовка кадрів. Підвищення кваліфікації працівників антикорупційних органів зменшує ризик помилок і підвищує результативність розслідувань.

4. Захист викривачів. Механізми захисту інформаторів створюють додаткові умови для виявлення корупційних схем.

5. Використання сучасних технологій. Аналітичні програми, моніторинг фінансових операцій і цифровий контроль допомагають швидко виявляти порушення.

Якщо говорити про розслідування саме кримінальних корупційних правопорушень, то особливу увагу слід приділити Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173) [4], яка була ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року та чинна з 1 березня 2010 року, вона є одним із ключових інструментів у боротьбі з глобальною проблемою корупції. Документ встановлює високі стандарти прозорості, підзвітності та доброчесності в діяльності державних органів, сприяючи зміцненню громадської довіри до держави. Конвенція передбачає широкий спектр заходів, спрямованих на запобігання корупції, зокрема врегулювання конфліктів інтересів, впровадження етичних кодексів для державних службовців та

забезпечення прозорості у фінансуванні політичних партій.

У другому розділі Конвенції («Заходи, яких необхідно вжити на національному рівні», ст. 2–14) визначено перелік корупційних діянь, які підлягають криміналізації. До них відносяться:

1. Дача та отримання хабара національними посадовими особами, а також членами представницьких органів, які виконують законодавчі або виконавчі функції.

2. Хабарництво посадових осіб інших держав або членів іноземних представницьких органів.

3. Корупційні діяння у приватному секторі, включаючи дачу чи отримання хабарів особами, які займають керівні посади у приватних підприємствах.

4. Зловживання впливом, відмивання доходів, отриманих у результаті корупційних злочинів, та фальсифікація фінансової документації.

Конвенція також зобов'язує держави криміналізувати міжнародну корупцію, включаючи підкуп іноземних посадових осіб, членів парламентів, посадовців міжнародних організацій та судів.

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (чинна для України з 1 січня 2006 року) доповнює кримінально-правові заходи, надаючи можливість протидіяти корупції за допомогою цивільно-правових інструментів. Її основними завданнями є [5]:

1. Запобігання збагаченню за рахунок корупції.

2. Відновлення справедливості та рівноваги у суспільстві.

3. Застосування цивільної відповідальності як додаткового механізму боротьби з корупцією.

Конвенція передбачає право потерпілих вимагати відшкодування завданих корупцією збитків, конфіскацію майна, отриманого незаконним шляхом, та стягнення активів, щодо яких існують обґрунтовані підозри про їх незаконне походження. Особливістю цього документа є встановлення поняття «корупції» як вимагання, пропонування, дачі або отримання хабара чи неправомірної вигоди, що порушує виконання службових обов'язків. Важливим є підхід до відповідальності держави за шкоду, завдану громадянам унаслідок корупційних дій державних службовців, із забезпеченням належної компенсації потерпілим.

Документ також включає положення про контрибутивну вину (ст. 6), яка передбачає зменшення чи відмову у компенсації у випад-

ках, коли дії потерпілої сторони сприяли виникненню або посиленню шкоди.

Контроль за виконанням положень Конвенції здійснюється Групою держав проти корупції (GRECO), яка сприяє гармонізації національного законодавства та підвищенню ефективності міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією.

У сучасних умовах, коли Україна перебуває на етапі відновлення та реформування, впровадження міжнародних стандартів у сфері боротьби з корупцією набуває особливої актуальності. Використання положень Конвенції дозволить створити прозору правову базу, сприятиме досягненню Цілей сталого розвитку та підвищить довіру громадян до державних інституцій.

Забезпечення ефективного розслідування корупційних злочинів і відшкодування завданих збитків є передумовою для сталого розвитку, економічного зростання та зміцнення демократичних засад суспільства.

Таким чином, міжнародні стандарти та норми у сфері протидії корупції формують спільне розуміння цього явища, встановлюють єдині правила та сприяють міждержавній співпраці, забезпечуючи ефективну основу для боротьби з корупцією як глобальною проблемою. Водночас їх результативність безпосередньо залежить від політичної волі держав і залучення всіх зацікавлених сторін до реалізації антикорупційних ініціатив.

Висновки. Міжнародні акти встановлюють єдине розуміння корупції та визначають стандарти її криміналізації. Вони трактують корупцію як будь-яке корисливе зловживання службовими повноваженнями в державному, муніципальному чи приватному секторах. Це охоплює різні форми підкупу посадових осіб, які виконують управлінські функції, та інші незаконні дії, вчинені ними з метою отримання особистої вигоди.

Визначення різноманітних форм корупційної поведінки дозволяє виділити ключові характеристики, які мають бути враховані у національних юридичних дефініціях. Серед них:

- соціальна природа (корупція як суспільно небезпечне явище),
- нормативний характер (забороненість законом),
- корислива мотивація (спрямованість дій на отримання неправомірної вигоди).

Корупція включає не лише кримінальні злочини, але й інші види правопорушень, такі як адміністративні, дисциплінарні та цивільно-пра-

вові. Це забезпечує максимальне охоплення корупційних проявів і сприяє побудові ефективної антикорупційної стратегії як у кримінальному, так і в профілактичному законодавстві.

Важливим елементом антикорупційних стандартів є впровадження заходів, спрямованих на захист осіб, які постраждали від корупції, та викривачів, які повідомляють про корупційні дії. Також встановлено вимоги щодо прозорості діяльності державних органів і підзвітності посадових осіб.

Міжнародні норми передбачають розробку механізмів для співпраці між державами у сфері розслідування та переслідування корупційних злочинів, включаючи екстрадицію підозрюваних, взаємну правову допомогу, виявлення та конфіскацію незаконно отриманих активів. Важливим є врахування нових форм корупційної поведінки, що потребують адаптації підходів до їх протидії на міжнародному рівні.

Таким чином, міжнародні норми протидії корупції є не лише базисом для координації між державами, але й важливим інструментом уніфікації підходів до боротьби з корупцією, сприяючи гармонізації законодавства, запровадженню прозорості та забезпеченню справедливості у глобальному вимірі.

Список використаної літератури:

1. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. Національне агентство з запобігання корупції URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>
2. Задорожній О. В. Міжнародно-правові стандарти боротьби з корупцією. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/24d5bdf2-0286-45e8-bcbb-53bdc07e75d6/content>
3. Конвенція ООН проти корупції. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2007. N 49. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text
5. Приходько А.А. Міжнародна ретроспектива розвитку стандартів протидії корупції. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 2(23) том 2, 2018. С. 171. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2-2_2018/36.pdf
6. Про запобігання корупції. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
7. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Закон України від

- 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
8. Міжнародне співробітництво у сфері правосуддя: підручник. / Тертишник В. М. та ін.; за заг. ред. д. ю.н. проф. В. М. Тертишника та докт. наук держ. упр., професора В. В. Ченцова. Київ: Алерта, 2021. 276 с. ISBN 978-617-566-645-6
9. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення). / Тертишник В. М., Каменський Д. В., Кошовий О. Г., Корнієнко М. В., Тертишник О. І., Ченцов В. В. Шишков С. Є. / Під загальною редакцією доктора юридичних наук, професора В. М. Тертишника. Київ: Алерта, 2021. 345 с. ISBN 978-617-566-663-0
10. Тертишник В. М., Батраченко Т. С. Правові проблеми протидії корупції. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 1. С. 57-63.
-

Sachko O. V., Khoroshun O. V. International standards and experience of foreign countries to ensure the effectiveness of investigation of corruption criminal offenses

The article is devoted to the study of international standards and norms in the field of combating corruption, as well as to the analysis of foreign experience in ensuring the effectiveness of corruption investigations. The author examines key international documents, such as the Council of Europe Criminal and Civil Conventions on Corruption, the United Nations Convention against Corruption (UNCAC) and other acts that form the modern anti-corruption architecture.

The article emphasizes the role of international standards in shaping a common understanding of the concept of corruption, establishing common criteria for criminalizing corruption, and ensuring transparency and accountability of public authorities. Particular attention is paid to the mechanisms for protecting the rights of victims of corruption and whistleblowers who help to identify corruption.

The analysis of the experience of foreign countries allows us to identify the main approaches to combating corruption, including the creation of independent anti-corruption bodies, the introduction of mechanisms for international cooperation in the investigation of crimes, extradition of persons suspected of corruption, and confiscation of illegally acquired property. The article emphasizes the need to take into account new forms of corrupt behavior and develop innovative approaches to counteracting them that meet current challenges and global trends.

The main conclusions of the study are the importance of adapting international standards to national legislation, ensuring interstate coordination and developing a comprehensive anti-corruption policy aimed at improving the effectiveness of the fight against corruption. It is shown that international anti-corruption standards are not only the basis for coordination between states, but also an important tool for unifying approaches to combating corruption, promoting harmonization of legislation, transparency and justice in the global dimension.

Key words: *corruption, international standards, criminalization, international cooperation, criminal offenses.*